

JOLANTA CHWASTYK-KOWALCZYK

<https://orcid.org/0000-0002-3463-6432>

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Kierunki badań historii kobiet w Polsce – stan badań i perspektywy na przykładzie wybranych zagadnień¹

Streszczenie

Artykuł jest raportem ze stanu badań realizowanych z grantu w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą DIALOG w latach 2019–2021 oraz z udziału w projekcie badawczym pt. „Ośrodek badań historii kobiet”, nr 0016/DLG/2019/10 – zespołu badawczego prof. zw. dr hab. Jolanty Chwastyk-Kowalczyk z doktorantkami: Agnieszką Śliwą, Agnieszką Warzyńską, Emilią Pobołą.

Słowa kluczowe: DIALOG, 2019–2021, projekt badawczy „Ośrodek badań historii kobiet”, nr 0016/DLG/2019/10

¹ Publikacja przygotowana/finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą DIALOG w latach 2019–2021. Jest wynikiem udziału w projekcie badawczym pt. „Ośrodek badań historii kobiet”, nr 0016/DLG/2019/10.

**DIRECTIONS OF RESEARCH ON THE HISTORY OF WOMEN
IN POLAND – THE STATE OF RESEARCH AND PERSPECTIVES
ON THE EXAMPLE OF SELECTED ISSUES**

Abstract

The article is a report on the state of research carried out under the grant of the Minister of Science and Higher Education under the name DIALOG in 2019–2021 and participation in the research project entitled „Women’s History Research Center”, No. 0016/DLG/2019/10 – of the research team of prof. related dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk with PhD students: Agnieszka Śliwa, Agnieszka Warzyńska, and Emilia Pobocho.

Keywords: DIALOG, 2019–2021, research project „Women’s History Research Center”, No. 0016/DLG/2019/10

Kierunki prowadzonych badań przez zespół prof. Jolanty Chwastyk-Kowalczyk:

- prasa kobieca jako forum artykulacji postulatów politycznych w Polsce międzywojennej;
- działalność polskich dziennikarek i uczonych na emigracji;
- wizerunek kobiet w polskiej prasie fachowej w okresie PRL;
- kobiety felietonistki w segmencie prasy dla mężczyzn;
- rzeczywistość kobiet stanu wojennego w Polsce;
- kobiety artystki na łamach wybranych czasopism społeczno-kulturalnych okresu dwudziestolecia międzywojennego.

Metody badawcze:

- analiza zawartości prasy (jakościowa i ilościowa);
- mikrobiografia prasowa;
- historyczne;
- archiwalne badanie źródeł;
- wywiady.

Kierunki badań w 2021 r.: kontynuacja podjętych wcześniej wątków.

Zakres badań **prof. zw. dr hab. Jolanty Chwastyk-Kowalczyk**

Szeroka formuła grantu w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą DIALOG w latach 2019–2021 oraz udział w projekcie badawczym pt. „Ośrodek badań historii kobiet”, nr 0016/DLG/2019/10 pozwoliły na wielowątkową i dogłębną analizę zaangażowania i udziału kobiet w wyborach parlamentarnych w Polsce okresu dwudziestolecia międzywojennego oraz wkładu polskich dziennikarek w budowanie przestrzeni kulturalnej rodaków na emigracji, który jest prawie nieznaną i w głównych nurtach naukowych dotąd pomijany. Od czasów wybuchu II wojny światowej do dziś było ich kilkadziesiąt. Większość z pokolenia byłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych szlify dziennikarskie zdobywała w okresie dwudziestolecia międzywojennego, czasie, który je ukształtował i i zapewnił kręgosłup moralny na całe życie. Nie wszystkie na trwałe wpisały się swym warszatem i misją w polską działalność na obczyźnie.

Każda fala emigracji zapisała się kilkoma zaledwie nazwiskami wartymi odnotowania i upamiętnienia. Z pokolenia „niezłomnych” niewątpliwie są to: Stefania Kossowska, Maria Danilewicz-Zielińska i Krystyna Cywińska. Z pokolenia emigracji lat 80. XX w., czyli „solidarnościowej”: Regina Wasiak-Taylor, Katarzyna Bzowska-Budd i Teresa Bazarnik. Najtrudniejsze do identyfikacji są dziennikarki poakcesyjne, czyli te przybyłe do Wielkiej Brytanii po maju 2004 r. Jestem w trakcie dokonywania identyfikacji i selekcji. Trudność polega na tym, że większość z nich, aby zarobić na utrzymanie, musi podejmować inne zajęcia, często bardzo odległe od dziennikarstwa. Jednak uważam, że należy wyłowić te osoby, które z dziennikarstwem identyfikują się same. Istotna jest także problematyka, jaką podejmują w swojej publicystyce obecnej głównie w prasie, ale także w nowych mediach, czyli na różnych platformach internetowych i portalach społecznościowych.

Wszystkie dziennikarki zostały ukształtowane w kraju – od dwudziestolecia międzywojennego, poprzez PRL i wolną Polskę po transformację ustrojową 1989 r.

Zagadnienie dotyczące zaangażowania i udziału kobiet w nurcie życia społeczno-politycznego w wolnej Polsce poprzez prasę kobiecą, będącą forum artykulacji postulatów politycznych,

przedstawia artykuł pt. *Próby uobywatelnienia kobiet w okresie dwudziestolecia międzywojennego na łamach „Bluszczu”*². Autorka omawia trudny proces włączenia kobiet jako pełnoprawnych obywaterek w tworzenie odrodzonego państwa polskiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego na łamach warszawskiego tygodnika „Bluszczy”. Pokazuje wyzwalamie się kobiet spod supremacji mężczyzn poprzez aktywną działalność organizacji kobiecych w kraju i na arenie międzynarodowej, obalanie stereotypów społecznych, postrzegania ich roli w społeczeństwie przez mężczyzn oraz samych kobiet. Podpisanie przez Marszałka Józefa Piłsudskiego w 1918 r. dekretu przyznającego prawo wyborcze każdemu obywatelowi, bez różnicy płci nie wyeliminowało prawnego upośledzenia Polek, bowiem przez wiele lat, również po ujednoczeniu prawodawstwa w Polsce w 1932 r., organizacje kobiece walczyły z tradycją prawną i obyczajową kodeksu Napoleona o równe prawa majątkowe, małżeńskie, o prawo do opieki nad dzieckiem po rozwodzie, o prawo do pracy i równej płacy na tych samych stanowiskach, o prawo do nauki i in. Wiele artykułów o równouprawnieniu w „Bluszczy” w dwudziestoleciu międzywojennym miało na celu wzmocnienie poczucia wartości kobiet i wskazywało drogę ku ich uobywatelnieniu. Światłe publicystki apelowały na łamach pisma do Polek, by swój los wzięły w swoje ręce i by w poczuciu obywatelskiego obowiązku włączyły się w nurt życia politycznego, społecznego, gospodarczego, kulturalnego i naukowego.

Wątki udziału kobiet w wyborach parlamentarnych w Polsce okresu dwudziestolecia międzywojennego podejmuje artykuł pt. *Agitacja obywatelska przed- i powyborcza 1928 roku na łamach „Kobiety Współczesnej”*³. „Kobieta Współczesna. Ilustrowany Tygodnik Społeczno-Literacki” to czasopismo wychodzące w Warszawie w latach 1927–1934, edytowane przez Emilię Grocholską, skierowane do kobiecej inteligencji. W okresie ukazywania się redakcja prowadziła nieustającą agitację na rzecz równouprawnienia kobiet, uświadomienia politycznego i apelowała do czytelniczek o czynne

² Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Próby uobywatelnienia kobiet w okresie dwudziestolecia międzywojennego na łamach «Bluszczy»”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie w XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019), 75–102.

³ Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Agitacja obywatelska przed- i powyborcza 1928 roku na łamach «Kobiety Współczesnej»”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, t. 1(6), 2019, 105–137.

włączenie się Polek w życie polityczne kraju. Żądała wzięcia udziału w wyborach do sejmu, senatu oraz w wyborach samorządowych. Informowała o życiu politycznym kobiet w świecie.

W czasie kolejnych spotkań naukowych w ramach projektu przedstawiono *Niezwykłe kobiety kreujące rzeczywistość polskiej diaspory w przestrzeni medialnej na emigracji w XX i XXI wieku*.

Referat zatytułowany *Ikona polskiego dziennikarstwa emigracyjnego z Londynu – Krystyna Cywińska* prezentuje ostatnią dekadę dorobku publicystycznego Krystyny Cywińskiej, drukowanego na łamach londyńskiego „Nowego Czasu”⁴ w latach 2007–2017⁵. Cywińska jest znaną dziennikarką, działającą w Londynie od 1947 r. Doświadczenie zawodowe zdobywała w Radiu Wolna Europa, BBC, londyńskim „Dzienniku Polskim i Dzienniku Żołnierza”⁶ oraz jego sobotnim wydaniu „Tydzień Polski”. Przez 50 lat uprawiania dziennikarstwa wypracowała swój własny publicystyczny styl komentowania rzeczywistości społeczno-politycznej, najczęściej Polaków żyjących na emigracji. Ponieważ Krystyna Cywińska po przejściu w 2007 r. z „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza” do opiniotwórczego londyńskiego „Nowego Czasu” – tytułu stworzonego przez nową fałę emigracji lat 80. XX w. – stała się symbolem łączącym dawną emigrację z młodą, uznano, że należy poszerzyć wiedzę

⁴ O tym londyńskim periodyku przeznaczonym dla inteligencji zob. więcej: Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Czy niezależne pisma emigracyjne mogą zmienić rzeczywistość polskiej diaspory?”, *Politeja* nr 25, 2014, 229–246; eadem, „«Nowy Czas. New Time» – czasopismo polskiej inteligencji w Wielkiej Brytanii (2006–2014)”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, z. 2(38), 2015, 50–81; eadem, „«Nowy Czas. New Time». Intrygujące czasopismo polskiej inteligencji w Wielkiej Brytanii (2006–2013)”, *Respectus Philologicus*, nr 27(32), 2015, 93–103; eadem, „Sieciowa postać polskich czasopism emigracyjnych w Wielkiej Brytanii po 2004 roku”, *Zeszyty Prasoznawcze*, t. 59, nr 2(226), 2016, 451–463; eadem, „Recenzje książek opublikowane na łamach «Nowego Czasu» w Wielkiej Brytanii w XXI wieku”, w: Arkadiusz Pulikowski (red.), *Kultura książki i informacji*, (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017), 71–89; eadem, „The London Intercultural Integration Initiatives of the «Nowy Czas. New Time» between 2009–2013”, *Media i Społeczeństwo*, nr 8, 2017, 171–184; Iwona Leonowicz-Bukała, *Polskie media w Wielkiej Brytanii na początku XXI wieku*, (Warszawa–Rzeszów: WSiIZ–ASPRA–JR), 2015.

⁵ Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Ikona polskiego dziennikarstwa emigracyjnego z Londynu – Krystyna Cywińska”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, t. 1(8), 2020, 88–112; eadem, „Krystyna Cywińska – felietonistka z pazurem”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, z. 2 (54), 2019, 91–108.

⁶ Czasopismo doczekało się monografii: zob. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, *Londyński „Dziennik Polski” 1940–1943*, (Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2005); eadem, *Londyński „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” 1944–1989. Gazeta codzienna jako środek przekazu komunikatów kulturowych*, (Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego, 2008).

na temat sposobu uprawiania przez nią dziennikarstwa. Analizie zostało poddanych 119 felietonów jej autorstwa, które opublikowano w „Nowym Czasie” w latach 2007–2017.

Dziennikarka poruszała następujące tematy: wyobcowanie z polskości pokolenia rodaków urodzonych na Wyspach Brytyjskich, kwestie asymilacji w nowym kraju osiedlenia; namawiała Polaków, by włączyli się czynnie w życie polityczne, żyjąc na emigracji, apelowała o zachowanie czystości języka polskiego na obczyźnie, o rzetelność dziennikarską, snuła refleksje na temat świąt obchodzonych przez Polaków. Z troską pochylała się nad patologią społeczną, w tym nad przemocą domową, przestrzegała przed „dziką lustracją” w Polsce, komentowała doniesienia o współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa znanych postaci życia polskiej diaspory w świecie, nie tylko w Wielkiej Brytanii. Analizowała pojęcie patriotyzmu, zmiany w Polsce po 1989 r. Interesowała ją również problemy współczesnego terroryzmu islamskich fundamentalistów, fala emigrantów napływająca do Europy Zachodniej, zmiany obyczajowe po napływie emigrantów różnych narodowości do Wielkiej Brytanii, z którymi kraj sobie nie radzi. Nie stroni od uwag na tematy kulturalne. Piętnuje brytyjskie czasopisma drukujące artykuły szkalujące Polaków. Polemika jest dla niej „duszą publicystyki”.

Artykuł pt. *Prasa jako źródło do badań działalności kobiet. Wybrane przykłady dziennikarek emigracyjnych* przedstawia polskie czasopisma emigracyjne jako ugruntowane w świecie nauki źródło do badań nad historią naszej diaspory⁷. Od momentu powstania do dnia dzisiejszego na całym świecie, będąc kroniką dokonań Polaków na obczyźnie, mają już ugruntowaną pozycję jako materiał do śledzenia dokonań naszych rodaków. Należy jednak pamiętać, że informacje zawarte w doniesieniach prasowych zawsze wymagają konfrontacji z innymi źródłami.

Autorka na przykładzie dokonań redakcyjnych i pozaredakcyjnych Teresy Bazarnik-Małkiewicz wykazała, że w nieprzyjaznym środowisku w Wielkiej Brytanii były edytowane i nadal funkcjonują polskie czasopisma emigracyjne, dające obraz historii niezwyklej

⁷ Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Prasa jako źródło do badań działalności kobiet. Wybrane przykłady polskich dziennikarek emigracyjnych”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 2(9), 2020, 149–171.

determinacji naszych rodaków, w tym wielu kobiet, które są podmiotem jej zainteresowania.

Teresa Bazarnek-Małkiewicz jest współwłaścicielką i współwydawcą opiniotwórczego prawnicowego miesięcznika nowej fali emigracji lat 80. XX w., ukazującego się w Londynie od 2016 r. do dziś – „Nowy Czas”. Ten niezależny, skierowany do inteligencji tytuł podejmuje kwestie społeczne, polityczne, naukowe, kulturalne i inne. Na jego łamach w każdym numerze odnajdujemy artykuły jej autorstwa. Zainteresowana jest przede wszystkim kwestiami najszerszej pojętej kultury, edukacji wszystkich szczebli i dziennikarstwem interwencyjno-śledczym w kontekście życia Polaków w Zjednoczonym Królestwie.

Redakcja „Nowego Czasu” dba o pozytywny wizerunek oraz utrzymywanie relacji z otoczeniem, co wpisuje się w działania *public relations*. Do najważniejszych narzędzi zewnętrznych należą międzykulturowe inicjatywy integrujące londyński periodyk z odbiorcami, zwane ARTerią. Poprzez swoją działalność pozaredakcyjną jest salonem i orędownikiem kultury wysokiej. To wydarzenie artystyczne miało miejsce w latach 2009–2013. Wizytówką periodyku jest włączanie się redakcji, ale przede wszystkim Teresy Bazarnek-Małkiewicz, w istotne przedsięwzięcia *pro publico bono*, służące integracji Polaków w nowym kraju osiedlenia z pozostałymi mieszkańcami Wysp Brytyjskich.

Kolejne dociekania pt. „*Prasowite zdziwienia*” Katarzyny Bzowskiej-Budd – przedstawicielki polskiego dziennikarstwa fali emigracji „solidarnościowej” prezentują polską dziennikarkę mieszkającą i pracującą w Londynie pokolenia emigracji lat 80. XX w., która na trwałe wpisała się w pejzaż publicystyczny naszej diaspory⁸. Ta była redaktor naczelna londyńskiego „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza” drukowała i nadal to czyni w wielu czasopismach emigracyjnych i krajowych, opisując rzeczywistość Zjednoczonego Królestwa z perspektywy obcokrajowców oraz rdzennych mieszkańców. Jest autorką zbioru felietonów, reportaży, wspomnień i artykułów publicystycznych pt. *Mieszkam na Wyspie* (Toruń-Londyn: Oficyna Wydawnicza MJK i ZPPnO, 2016). Książka została wy-

⁸ Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Katarzyna Bzowska-Budd – polska mistrzyni felietonu w Londynie”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, t. 23, z. 2(58), 2020, 135–151; autorka przedstawiła sylwetkę dziennikarki na posiedzeniu online Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie 27.05.2020 r.

różniona nagrodą ZPPnO im. Władzy Majewskiej w 2017 r. za najlepszą książkę 2016 r. napisaną przez pisarza mieszkającego poza krajem. Jest członkiem zarządu i sekretarzem Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie [dalej: ZPPnO]. Do redakcji londyńskiego „Pamiętnika Literackiego” weszła w 2009 r., a sekretarzem redakcji została w 2015 r.

Inne badania wyodrębniły *Reginę Wasiak-Taylor* – animatorkę kultury, dziennikarkę, prezesa Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie w Londynie. Celem artykułu było zaprezentowanie Reginy Wasiak-Taylor – postaci wielu talentów, jako dziennikarki, sprawnej animatorki życia kulturalnego polskiej diaspory w Wielkiej Brytanii, prezes Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie⁹. Wykorzystano następujące metody: jakościową analizę zawartości prasy, krytyczną analizę dokumentów, metodę heurystyczną, wywiady. Poznajemy zakres działalności bohaterki: zaangażowanie w życie organizacyjne ZPPnO, w redagowanie „Pamiętnika Literackiego” edytowanego w Londynie, uprawianie publicystyki społeczno-kulturalnej i krytyki literackiej, pisanie artykułów naukowych, popularyzację życia literackiego emigracji i polskiego baletu, organizowanie m.in. multimedialnych programów teatralnych i estradowych – Scena Poetycka przy POSK-u w Londynie. Także: zainicjowanie Salonu Literackiego w Ognisku Polskim na Exhibition Road, skierowanego do polskiej i międzynarodowej inteligencji w Londynie, czynny udział w międzynarodowych konferencjach naukowych. Regina Wasiak-Taylor prowadzi prace redaktorskie przy edycji publikacji zwartych. Jest autorką odczytów, laudacji oraz własnych publikacji: *Dzieje Nagrody Literackiej ZPPnO 1951–2011* (Londyn: ZPPnO, 2011), *Ojczyzna literatura* (Londyn: Oficyna Poetów i Malarzy, 2013), *Alfabet wspomnień Szymona Zaremby. II Rzeczpospolita, II wojna światowa, emigracja*, (Londyn: ZPPnO, 2015). Inicjuje i prowadzi promocje książek polskich autorów oraz moderuje inne spotkania życia literackiego i naukowego w Ambasadzie RP w Londynie, na Międzynarodowych Targach Książki w Warszawie oraz na imprezach literackich w różnych miejscach.

Jolanta Chwastyk-Kowalczyk zdażyła przedstawić także sylwetkę Haliny Taborskiej, bohaterki nauki polskiej na obczyźnie, niedługo przed śmiercią Pani Profesor w artykule pt. *Historyk*

⁹ Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Regina Wasiak-Taylor – animatorka kultury, dziennikarka, prezes Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie w Londynie”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 2(11), 2021, 73–116.

*sztuki, filozof, pedagog – prof. dr hab. Halina Taborska (1933–2021)*¹⁰.

Autorka prezentuje uczoną, historyka sztuki, filozofa, pedagoga prof. dr hab. Halinę Taborską (1933–2021). Pani Profesor jest cenionym na świecie pionierem wśród badaczy współczesnej sztuki publicznej. Doktorat napisała pod kierunkiem prof. Władysława Tatarkiewicza i obroniła go w 1963 r. W tym samym roku uzyskała dyplom angielski: Diploma in English Literature and Social Studies, University of Cambridge. Była wieloletnim profesorem PUNO, a w latach 2002–2007 pełniła funkcję kierownika Zakładu Współczesnej Kultury Brytyjskiej Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PUNO) w Londynie. Od 2007 r. była dyrektorem Instytutu Kultury Europejskiej PUNO, w latach 2008–2011 pełniła funkcję prorektor PUNO, a od lipca 2011–2017 pełniła funkcję rektora PUNO.

Do Wielkiej Brytanii wyjechała na stałe w 1959 r., gdzie nawiązała kontakt z estetykami brytyjskimi. W roku 1960 współzакładała stowarzyszenie The British Society of Aesthetics, które edytowało własny periodyk – „The British Journal of Aesthetics”. Brała udział w seminariach, konferencjach, kongresach, współpracowała z naukowymi pismami anglosaskimi oraz z polskimi: „Studiami Estetycznymi”, „Przeglądem Humanistycznym”. Na przełomie lat 60. i 70. XX w. wspomagała prace nad wydaniem w języku angielskim trzech tomów *Historii estetyki* prof. W. Tatarkiewicza (wydane w latach 1970–1974; współwydawcami byli PWN i międzynarodowy edytor Mouton – The Hague–Paris).

Poza artykułami dziedzinowymi pisała krytyczne recenzje z publikowanych książek polskich o estetyce, dokonywała w nim wyboru tekstów oraz robiła tłumaczenia na język polski. Współpracowała także z filozofami oksfordzkiej szkoły lingwistycznej i analitycznej.

Przed wszystkim jednak prof. Halina Taborska przez kilkadziesiąt lat (1966–1998) prowadziła na uczelniach brytyjskich

¹⁰ Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, *Historyk sztuki, filozof, pedagog – prof. dr hab. Halina Taborska (1933–2021)*, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Badania historii kobiet polskich na tle porównawczym. Kierunki, problematyka, perspektywy*, (Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2021), 195–215. Poza wymienionymi w przypisach źródłami, artykuł przede wszystkim oparto na mailach prof. Haliny Taborskiej do autorki z 3 września 2020 r., 17 października 2020 r., wielu rozmowach bezpośrednich i telefonicznych oraz na kilkunastoletniej znajomości i współpracy naukowej autorki z bohaterką artykułu w latach 2009–2021.

serie wykładów i seminaria kursowe z estetyki – pojmowanej głównie jako teoria sztuki, ale także jako filozofia piękna i sztuki. Miała również wykłady zaproszone w Stanach Zjednoczonych i w Polsce.

Jest autorką kilkudziesięciu artykułów naukowych oraz 14 publikacji zwartych.

Należy dodać, że uczonej poświęcono symposium naukowe online pt. „Ułamek istnienia – dedykowane pamięci prof. Haliny Taborskiej (1933–2021)” zorganizowane przez grono przyjaciół, współpracowników i doktorantów skupionych wokół Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie 19 czerwca 2021 r.

Kolejnym nurtem badawczym była refleksja nad *Nieformalnym ruchem kobiet w rzeczywistości stanu wojennego w Polsce*¹¹. Autorka prezentuje codzienność kobiet-matek, sióstr, żon, partnerek – internowanych działaczy opozycyjnych w stanie wojennym w Polsce w latach 1981–1983. Zrekonstruowania minionych zdarzeń dokonała na podstawie korespondencji pochodzącej od jednego z nich, współzałożyciela Niezależnego Zrzeszenia Studentów na Politechnice Wrocławskiej – S.N. Ukazuje ona rzeczywistość nie tylko tę zza krat, ale także kobiet, które dźwigały na swoich barkach ciężar utrzymania rodziny, zapewnienia dzieciom minimum „normalnego” bytowania, podtrzymywania na duchu osadzonych bliskich czy wzajemne wsparcie pozostających na wolności.

Ten szczególnie czas uaktywnienia kobiet widzimy na różnych płaszczyznach: zorganizowanie holistycznej pomocy rodzinom internowanych; działalność informacyjna; kolportaż prasy drugiego obiegu; swoiste budowanie wspólnoty; prowadzenie akcji kulturalno-oświatowych; zachowanie niezłomnej postawy podczas przesłuchań (milczenie); towarzyszenie rodzinom podczas odwiedzin w ośrodkach odosobnienia (swoisty rodzaj eskortowania), gdy pokonano wszystkie trudności prawno-administracyjne, by tam dotrzeć; nieustający przemyt zakazanych artykułów, takich jak radio, aparat fotograficzny, kamera, magnetofon; wynoszenie „po widzeniach” tekstów politycznych, trawestowanych tekstów znanych pieśni, tj. *Rota czy Boże coś Polskę*, wszelkiej grafiki, rysunków, tekstów piosenek.

¹¹ Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Nieformalny ruch kobiet w rzeczywistości stanu wojennego w Polsce”, w: Małgorzata Dajnowicz i Adam Miodowski, (red.), *Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Stan badań i perspektywy*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2020), 393–414.

Efektom tych badań są publikacje w „Czasopiśmie Naukowym Instytutu Studiów Kobięcych” w latach 2019–2021, w „Roczniku Historii Prasy Polskiej” w latach 2019–2021, w „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum”, nr 2(31), 2020¹², w wieloautorskim wydawnictwie zwartym pt. *Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Stan badań i perspektywy* pod redakcją Małgorzaty Dajnowicz i Adama Miodowskiego (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku 2020)¹³. Nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach ukazała się jesienią 2021 publikacja zwarta Jolanty Chwastyk-Kowalczyk pt. *Polskie dziennikarki na emigracji w XX i XXI wieku*, w której zaprezentowano uaktualnione sylwetki omawianych wcześniej na spotkaniach grantowych dziennikarek.

Kierunki badań Zespołu – doktorantek

Inny nurt badawczy to *Wizerunek kobiety w prowincjonalnej prasie fachowej w okresie PRL-u*. Badania prowadzone są na przykładzie czasopisma „Walczymy o Stal” wydawanego w latach 1951–1989, przekształconego w 1990 r. na „Gazetę Ostrowiecką. Tygodnik Załogi Huty Ostrowiec”, w 1991 r. – na „Gazetę Ostrowiecką. Gazetę Zakładową Huty Ostrowiec”, od 1992 r. – na „Gazetę Ostrowiecką” wydawaną przez wydawnictwo Drogowiec. Od tego momentu zmienił się całkowicie profil pisma na lokalny. Periodek bada mgr Agnieszka Śliwa.

Jeden z jej artykułów przedstawił *Wizerunek kobiety w prowincjonalnej prasie fachowej w okresie PRL-u na przykładzie czasopisma „Walczymy o Stal” w latach 1951–1956*¹⁴. Autorka poddała analizie prasoznawczej periodyk „Walczymy o Stal” za lata 1953–1956. W artykule przyjęto odmienne ramy czasowe (1951–1956), gdyż zebrany materiał pozwolił autorce szerzej zbadać temat kobiet na łamach prasy zakładowej. Przeprowadzona analiza wykazała, że

¹² Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Kontrowersyjna i niezależna postać kultury polskiej na emigracji – dziennikarka, pisarka, redaktor Stefania Kossowska”, *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum*, nr 2(31), 2020, 59–86.

¹³ Np.: Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, „Próby uobywatelnienia”, 75–102.

¹⁴ Agnieszka Śliwa, „Wizerunek kobiety w prowincjonalnej prasie fachowej w okresie PRL-u na przykładzie czasopisma «Walczymy o Stal» w latach 1951–1956”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, t. 2(9), 2020, 54–69.

w latach 50. XX w. kształtował się wzorzec kobiety – przodownicy pracy, przekraczającej normy, biorącej udział we współzawodnictwie na rzecz partii i zakładu. Wizerunek kobiety – pracującej zawodowo – przodownicy pracy na łamach prasy zakładowej „Walczy my o Stal” kreował uczestnictwo kobiet w każdej dziedzinie pracy. Przekraczanie norm produkcyjnych, współzawodnictwo i dotrzymywanie kroku mężczyznom pozwoliły kobietom na dorównanie im w pracy zawodowej. Z analizy jakościowej materiału zamieszczonego w tygodniku „Walczy my o Stal” wynika, iż kobiety pomimo ciężkich warunków pracy podejmowały starania i dodatkowe zobowiązania dla dobra partii i zakładu.

Lata 50. XX w. to nowy wzorzec kobiety – pracownicy – przodownicy, który miał stworzyć szansę na rozwój i lepsze życie. Rola zawodowa kobiet stała się wyznacznikiem postępu i bohaterstwa, a one same stały się „trybikiem w maszynie socjalistycznej gospodarki”. Kobiety – „Bohaterki epoki ustroju socjalistycznego” – dzięki swej pracy, przekraczaniu norm i propagowaniu współzawodnictwa, a co najważniejsze – posiadaniu sprecyzowanych poglądów politycznych stały się wówczas przykładem dla wielu kobiet.

Kolejny artykuł Agnieszki Śliwy zatytułowany *Życie społeczne i kulturalne na łamach czasopisma zakładowego „Walczy my o Stal”* zaprezentował wybrane przykłady prasy regionu kieleckiego w Polsce Ludowej w latach 1953–1956. Ponadto scharakteryzowano wybrane instytucje kultury, ze szczególnym uwzględnieniem zakładowych instytucji kultury, w których działały przede wszystkim kobiety¹⁵. Jak wykazała analiza, głównym ośrodkiem życia kulturalnego był Zakładowy Dom Kultury. Tam bowiem odbywała się większość imprez o charakterze kulturalnym, a także działały różnorodne sekcje. Do tej grupy instytucji zaliczono: preżnie działający Ostrowiecki Dom Robotniczy, Klub Fabryczny, Osiedlowy Dom Kultury, biblioteki, a także kina.

Prasa Kielecczyny ma długą historię i tradycję, do której w 1951 r. dołączył periodyk „Walczy my o Stal”. Realizując w wysokim stopniu zadania prasy zakładowej, redakcja czasopisma umiejętnie zaprezentowała zagadnienia traktujące o życiu społecznym i kulturalnym lokalnej społeczności. Artykuły zamieszczane w cza-

¹⁵ Agnieszka Śliwa, „Życie społeczne i kulturalne na łamach czasopisma zakładowego «Walczy my o Stal» w latach 1953–1956”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, t. 2(11), 2021, 175–196.

sopiśmie w badanym okresie stanowią zaledwie fragment opisu tego, jak wyglądało życie społeczne i kulturalne obywateli w okresie PRL-u. Ponadto zamieszczane informacje pomogły scharakteryzować instytucje upowszechniania kultury i podejmowane inicjatywy.

Wskazane instytucje były również miejscem, gdzie ówczesna władza ukierunkowywała zainteresowania ludności, starając się wnikać w niemalże każdą przestrzeń życia społecznego swoich obywateli, ingerując nawet w ich czas wolny, ponieważ „w rozumieniu koncepcji socjalistycznych czas wolny jest znakomitą okazją do kształtowania świadomości społecznej”.

Z kolei doktorantka mgr Agnieszka Warzyńska opisała felietonistki „Playboya” w artykule *Kobiety publikujące na łamach polskiej edycji magazynu „Playboy” w latach 1992–2019*¹⁶. *Analiza prasoznawcza gatunku*. W opracowaniu tym przeprowadziła analizę zawartości (jakościową i ilościową) tekstów opublikowanych w polskiej edycji „Playboya” w latach 1992–2019. Zbadała 324 numery magazynu, w których wyselekcjonowała 277 felietonów napisanych przez kobiety. Analiza pozwoliła na usystematyzowanie badanego materiału pod względem formy dziennikarskiej, jaką jest felieton, oraz poruszanej przez autorki tematyki.

Maria Nurowska – autorka powieści i noweli z nurtu literatury kobiecej. Tematyka: zazdrość w stosunkach małżeńskich i funkcjonowaniu związku, w którym pojawiają się kochankowie. Ubolewa nad ingerencją polityków w emisję filmów erotycznych, a dokładniej w porę ich emisji na antenie telewizji, m.in. filmu *Emmanuelle*, nad cenzurowaniem – wycięto sceny miłosne z filmu pt. *Nie oglądaj się teraz*. Snuje rozważania nad istnieniem mężczyzny, któremu można nadać takie miano, i czy na polskim gruncie (i w owych czasach) w ogóle tacy istnieli. Jest autorką 5 felietonów w „Playboyu”.

Hanna Bakula – malarka, pisarka i publicystka, projektantka kostiumów scenicznych. Jako stała felietonistka pisma przez 17 lat napisała 188 felietonów. Z miesięcznikiem „Playboy” zaczęła współpracę na samym początku istnienia pisma na polskim rynku wydawniczym. Był to rok 1993. Podstawowy cel – wytknąć wszystkie przywary polskich mężczyzn. Kora pisała o niej: „To rezultat obserwacji erotycznych obyczajów nowobogackiej Polski. Jej pe-

¹⁶ *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, t. 1(12), 2022 (w druku).

len trucizny język obnaża naszą żalną dekadencję”. Nie zmieniła ciętego języka wypowiedzi ani sposobu postrzegania świata. Pisała otwarcie, bez zahamowań. Felietonem w numerze 03(207) z 2010 r. pisarka zakończyła swoją przygodę z „Playboyem”. Była najdłużej publikującą felietonistką w magazynie. Do części swoich tekstów Hanna Bakula wykonała ilustracje.

Anna Mucha – polska aktorka, celebrytka. Z „Playboyem” współpracowała w 2010 r. Tematyka tekstów Muchy niczym nie odbiegała od tych pisanych przez Hannę Bakulę. Główną składową tekstów aktorki był mężczyzna i kwestie obyczajowe. Wraz z piosenkarzem Maciejem Maleńczukiem publikowali jednostronnicowe felietony w kolejnych czterech numerach. Pomimo zapowiedzi o stałej współpracy Muchy i Maleńczuka z „Playboyem” w numerze 08(212) z 2010 r. zamieszczono ich ostatnie felietony.

Kolejno pojawiły się takie nazwiska jak: Iza Kuna, Katarzyna Pakosińska, Maria Czubaszek, Katarzyna Buczyńska, Krysztyna Kofta, Agata Passent, Dorota Wellman, Manuela Gretkowska, Beata Pawlikowska, Katarzyna Nosowska, Marika, Monika Mrozowska, Martyna Wojciechowska. Każda z wyżej wymienionych autorek napisała dla „Playboya” w 2010 i 2011 r. po jednym felietonie.

Od początku 2012 r. w czasopiśmie publikowały: Sonia Bohosiewicz, Karolina Korwin-Piotrowska, Halina Mlynkova, Dorota Masłowska, Aleksandra Rózdzyńska,

Oprócz nagości „Playboy” słynął również z poważnej publicystyki czy prozy. Na łamach pisma gościły przez lata takie nazwiska, jak Zygmunt Kałużyński, Wojciech Mann, Marek Niedźwiecki, Waldemar Świerzy, Janusz Korwin-Mikke, Stanisław Lem, Jan Młodożeniec, Daniel Passent czy Marcin Kydryński.

Można wnioskować, że felietony w polskiej edycji „Playboya” były składową pisma, która dostarczała rozrywki innej niż wizualne aspekty magazynu. Publikując omal nieprzerwanie od premierowego numeru, autorki felietonów odznaczały się „temperamentem, smakiem, poczuciem humoru, swobodą, spostrzegawczością, sarkazmem”¹⁷. Prym w liczbie opublikowanych tekstów w „Playboyu” wiedzie Hanna Bakula. Wyodrębnienie wartości procentowych pozwoliło na wysunięcie wniosków o aspektach badanej części maga-

¹⁷ Agnieszka Warzyńska, „Kobiety publikujące”.

zynu, Bakula plasuje się w czołówce (68%). Tuż za malarką kolejne miejsce zajmuje Aleksandra Różdżyńska. Okres 5 lat publikowania felietonów w „Playboyu” dał autorce rezultat wynoszący 21% wszystkich badanych felietonów.

Obecnie „Playboy” w wersji drukowanej jest już tematem zamkniętym. Wydawca – Marquard Media Polska – zlikwidował tytuł w grudniu 2019 r. Wtedy też ukazał się ostatni numer pisma [12(324) 2019].

Okresem dwudziestolecia międzywojennego i udziałem kobiet w życiu społeczno-kulturalnym zajmuje się mgr Emilia Pobocha. Zaprezentowała dwa referaty. Pierwszy z nich: *Kobiety artystki na łamach międzywojennego tygodnika „Kultura” (1936–1939)* został poświęcony kobietom artystkom okresu międzywojennego z lat 1936–1939 na łamach poznańskiego czasopisma literacko-artystyczno-społecznego pt. „Kultura”. Dowiadujemy się z niego, że oprócz swych codziennych, rutynowych obowiązków kobiety zajmowały się dodatkowo działalnością artystyczną: profesjonalną lub amatorską. W niepodległej już Polsce, po 1918 r., zaczęły pewnie uczestniczyć nie tylko w życiu publicznym, ale także i w politycznym II Rzeczypospolitej. Przed tą przełomową datą, kiedy to nadano kobietom prawa wyborcze, aktywność ich miała charakter patriotyczno-niepodległościowy, edukacyjny czy charytatywny. W następstwie przywileju z 1918 r. kobiety mogły już pewnie uczestniczyć w życiu publicznym lat międzywojennych, a ich działania były naprawdę różnorodne. Rozpościerały się od edukacji, również uniwersyteckiej, poprzez działalność w organizacjach społecznych, kulturalnych i oświatowych o charakterze patriotyczno-niepodległościowym oraz charytatywnym, po pracę zawodową.

Działalność artystyczna kobiet na łamach czasopisma „Kultura” koncentrowała się w czterech kręgach aktywności: śpiewaczej, tanecznej, dyrygenckiej i instrumentalnej. Kolejność nie jest tu przypadkowa, bowiem wymieniona została od tej najmniej skomplikowanej do nauczenia się, czyli śpiewu, do tej najtrudniejszej w opanowaniu – gry na instrumencie. Nie bez powodu o wiele częściej można było spotkać kobiety artystki w okresie międzywojennym o specjalności „śpiew” niż te grające na instrumentach. Ta druga aktywność artystyczna była trudniejsza do opanowania, bo wymagała predyspozycji wrodzonych i talentu muzycznego. Do najczęściej spotykanych instrumentalistek należały skrzypaczki

z uwagi na to, że skrzypce były podstawą orkiestry, oraz pianistki z fortepianem jako instrumentem salonowym i solowym, którego historia sięga XVI w. Do bardzo częstych aktywności artystycznych lat międzywojennych należał też taniec, bowiem tańczono dużo i prawie wszędzie: w restauracjach, barach, kawiarniach, na ulicach, prywatkach, bankietach itd., zjawisko to określano mianem „szału tanecznego”. Powstawały zawodowe szkoły tańca, w których teorię i praktykę tańca wykładali zawodowi tancerze, tańczący na co dzień w baletach i przeróżnych inscenizacjach tanecznych w teatrach.

Drugi referat skupił się na *Życiu i działalności muzycznej wielkiej pianistki Katarzyny Jaczynowskiej (1872–1920)*¹⁸.

Katarzyna Jaczynowska (1872–1920), wybitna polska pianistka i pedagog, wychowywała się i kształciła w okresie, kiedy Polska była pod zaborami, kiedy każdy, nawet najmniejszy polski przejaw patriotyzmu na jakimkolwiek polu aktywności był wnikliwie obserwowany i tłumiony. Działalności artystycznej i pedagogicznej poświęciła pianistka, z ogromną pasją, niemal całe swoje życie. Odeszła na zawsze jeszcze w pełni sił twórczych, bo zaledwie w wieku 48 lat. Mogła jeszcze dzielić się swymi umiejętnościami wirtuozowskiej gry fortepianowej, wiedzą muzyczną oraz sprawiać wszystkim radość wyjątkową osobowością artystyczną podczas koncertów. Profesor Jaczynowska przeżyła tylko dwa lata w okresie międzywojennym, ale zostawiła solidnie przygotowany grunt pod rozwój nauki gry na instrumencie i kształtowanie pianistów wirtuozów w niepodległej Polsce.

Plany na najbliższy okres obejmują: doktorantki pracują nad dokończeniem swoich dysertacji, a prof. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk identyfikuje młode pokolenie dziennikarek na emigracji epoki pounijnej oraz dziennikarki skupione wokół Lubuskiego Pisma Literacko-Kulturalnego „Pro Libris” od 2001 r. do dziś.

¹⁸ Emilia Pobocho, „Katarzyna Jaczynowska (1872–1920) – życie i działalność muzyczna wielkiej pianistki”, w: Małgorzata Dajnowicz i Adam Miodowski, (red.), *Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Stan badań i perspektywy*, (Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2021), 93–105.

Bibliografia

Publikacje zwarte

- Badania historii kobiet polskich na tle porównawczym. Kierunki, problematyka, perspektywy*, Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), (Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2021).
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. *Historyk sztuki, filozof, pedagog – prof. dr hab. Halina Taborska (1933–2021)*, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Badania historii kobiet polskich na tle porównawczym. Kierunki, problematyka, perspektywy*, (Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2021).
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. *Londyński „Dziennik Polski” 1940–1943*, (Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2005).
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. *Londyński „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” 1944–1989. Gazeta codzienna jako środek przekazu komunikatów kulturowych*, (Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego, 2008).
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Nieformalny ruch kobiet w rzeczywistości stanu wojennego w Polsce”, w: Małgorzata Dajnowicz i Adam Miodowski (red.), *Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Stan badań i perspektywy*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2020), 393–414.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Próby uobywatelnienia kobiet w okresie dwudziestolecia międzywojennego na łamach «Bluszczu»”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie w XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019), 75–102.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. *Recenzje książek opublikowane na łamach «Nowego Czasu» w Wielkiej Brytanii w XXI wieku*, w: Arkadiusz Pulikowski (red.), *Kultura książki i informacji*, (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017), 71–89.
- Kultura książki i informacji*, Arkadiusz Pulikowski (red.), (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017).
- Leonowicz-Bukała, Iwona. *Polskie media w Wielkiej Brytanii na początku XXI wieku*, (Warszawa–Rzeszów: WSiLiZ–ASPRA–JR), 2015.

- Polityka i politycy w prasie w XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019).
- Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Stan badań i perspektywy*, Małgorzata Dajnowicz i Adam Miodowski (red.), (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2020).

Artykuły naukowe

- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Agitacja obywatelska przed- i powyborcza 1928 roku na łamach «Kobiety Współczesnej»”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, t. 1(6), 2019, 105–137.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Czy niezależne pisma emigracyjne mogą zmienić rzeczywistość polskiej diaspory?”, *Politeja*, nr 25, 2014, 229–246.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. *Historyk sztuki, filozof, pedagog – prof. dr hab. Halina Taborska (1933–2021)*, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Badania historii kobiet polskich na tle porównawczym. Kierunki, problematyka, perspektywy*, (Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2021), 195–215.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Ikona polskiego dziennikarstwa emigracyjnego z Londynu – Krystyna Cywińska”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, t. 1(8), 2020, 88–112.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Katarzyna Bzowska-Budd – polska mistrzyni felietonu w Londynie”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, t. 23, z. 2(58), 2020, 135–151.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Kontrowersyjna i niezależna postać kultury polskiej na emigracji – dziennikarka, pisarka, redaktor Stefania Kossowska”, *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, nr 2 (31), 2020, 59–86.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Krystyna Cywińska – felietonistka z pazurem”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, z. 2(54), 2019, 91–108.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „The London Intercultural Integration Initiatives of the «Nowy Czas. New Time» between 2009–2013”, *Media i Społeczeństwo*, nr 8, 2017, 171–184.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „«Nowy Czas. New Time» – czasopismo polskiej inteligencji w Wielkiej Brytanii (2006–2014)”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, z. 2(38), 2015, 50–81.

- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Nowy Czas. New Time». Intrygujące czasopismo polskiej inteligencji w Wielkiej Brytanii (2006–2013), *Respectus Philologicus*, nr 27(32), 2015, 93–103.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Prasa jako źródło do badań działalności kobiet. Wybrane przykłady polskich dziennikarek emigracyjnych”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, nr 2(9), 2020, 149–171.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Regina Wasiak-Taylor – animatorka kultury, dziennikarka, prezes Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie w Londynie”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, nr 2(11), 2021, 73–116.
- Chwastyk-Kowalczyk, Jolanta. „Sieciowa postać polskich czasopism emigracyjnych w Wielkiej Brytanii po 2004 roku”, *Zeszyty Prasoznawcze*, t. 59, nr 2(226), 2016, 451–463.
- Pobocho Emilia, „Katarzyna Jaczynowska (1872–1920) – życie i działalność muzyczna wielkiej pianistki”, w: Małgorzata Dajnowicz i Adam Miodowski, (red.), *Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Stan badań i perspektywy*, (Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2021), 93–105.
- Śliwa, Agnieszka. „Wizerunek kobiety w prowincjonalnej prasie fachowej w okresie PRL-u na przykładzie czasopisma «Walczymy o Stal» w latach 1951–1956”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, t. 2(9), 2020, 54–69.
- Śliwa, Agnieszka. „Życie społeczne i kulturalne na łamach czasopisma zakładowego «Walczymy o Stal» w latach 1953–1956”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, t. 2(11), 2021, 175–196.

Inne

Posiedzenie online Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie 27.05.2020 r.